

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра конституційного і міжнародного права факультету № 4**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни
«Сучасні доктрини муніципального права»
вибіркових компонент
освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти**

Галузь знань – 08 Право

Спеціальність – 081 Право

Освітня кваліфікація – Доктор філософії за спеціальністю 081 Право

**(спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право)
(Шифр за ОНП – ВК.02.2)**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 31.08.2023 № 10

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 4
Протокол від 16.08.2023 № 8

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 ХНУВС (протокол від 10.08.2023 № 15)

Розробники:

1. Професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 ХНУВС, д.ю.н, професор Бакумов О. С.
2. Доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 ХНУВС, к.ю.н, доцент Варунц Л. Д.

Рецензенти:

1. Декан юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, д.ю.н., професор Серьогін В. О.
2. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Коломієць Ю. М.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 6 Загальна кількість годин – 180 Кількість тем – 16	Доктор філософії за спеціальністю 081 Право спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право Шифр за ОНП – ВК.02.2	Навчальний курс – 2 Семестр – 3 Види контролю: тематична контрольна робота, екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 42; Семінарські заняття – 48; Самостійна робота – 90;		Лекції – 18; Семінарські заняття – 18; Самостійна робота – 144.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Викладання навчальної дисципліни «Сучасні доктрини муніципального права» (спеціалізація 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право) має на меті формування у здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії глибоких наукових, теоретичних і практичних знань щодо становлення, формування та розвитку науки муніципального права, вироблення та удосконалення ними особливих умінь, необхідних як для здійснення наукової, так і науково-педагогічної діяльності

Це передбачає формування у здобувачів таких загальних компетентностей:

ЗК-1. Здатність до критичного осмислення суспільних та галузевих процесів і явищ.

ЗК-3. Здатність бачити поліваріативність підходів до розв'язання сформульованої проблеми, а також сформулювати алгоритм її вирішення.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання під час наукового пошуку і у практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), синтезувати комплексні ідеї.

ЗК-10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-11. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

ЗК-12. Здатність працювати в міжнародних наукових проектах.

ЗК-13. Здатність розробляти наукові проекти та управляти їх реалізацією.

ЗК-15. Здатність оцінювати результати наукових досліджень інших науковців за об'єктивними критеріями.

2.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Сучасні доктрини муніципального права» полягають у формуванні у здобувачів таких фахових компетентностей:

ФК-1. Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Уміння застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.

ФК-2. Формування концептуального знання щодо системи права Європейського Союзу та її співвідношення з правовою системою України.

ФК-3. Формування концептуального знання щодо меж впливу норм міжнародного, зокрема європейського права на стан національного законодавства, тенденцій його трансформації.

ФК-4. Формування концептуального знання щодо форм впливу практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.

ФК-6. Формування навичок проведення порівняльно-правових досліджень окремих інститутів права.

ФК-8. Формування умінь застосовувати традиційні та новітні методи й інструменти наукового пошуку.

ФК-9. Формування навичок застосування міждисциплінарного підходу в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

ФК-10. Формування умінь ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення.

ФК-11. Формування умінь критично оцінювати результати наукових пошуків, інноваційний характер одержаних результатів і на цій основі підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи безперервний саморозвиток та самовдосконалення.

ФК-13. Формування умінь і навичок доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію про ідеї, проблеми, ухвалені рішення, досвід та аргументації; відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.

ФК-14. Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, обґрунтовувати суспільну обумовленість їх прийняття, прогнозувати результати їх впливу на відповідні суспільні відносини.

ФК-15. Формування умінь і навичок самостійно готувати проекти актів правозастосування, включаючи вимоги щодо їх законності, правових норм, а також знання практики їх застосування, обґрунтованості та умотивованості.

2.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 081 Право, за підсумками вивчення дисципліни «Сучасні доктрини муніципального права» (спеціалізація 12.00.02 –

конституційне право; муніципальне право) здобувачі мають досягти таких програмних результатів:

ПРН-2. Володіти сучасними методами наукового дослідження; вміти застосовувати їх в процесі вирішення правової проблематики, в тому числі шляхом генерації нових ідей.

ПРН-6. Вміти використовувати здобутки теорії права, інших правових наук під час здійснення комплексних досліджень, а також розв'язання проблем окремої групи правових відносин.

ПРН-7. Вміти використовувати міжнародний досвід при вирішенні наукової проблематики; визначати вплив міжнародних правових стандартів під час їх порівняння із вітчизняними.

ПРН-8. Здійснювати взаємодію із суб'єктами, які не належать до наукової спільноти, задля визначення проблем, що турбують суспільство, а також поширення правових знань і наукових даних.

ПРН-9. Знати концептуальні засади правотворення, правових регулювання і застосування; способи опрацювання юридичної інформації з метою вирішення правової проблематики.

ПРН-11. Демонструвати здатність до критичного аналізу чинного законодавства, практики його застосування, розробки проєктів нормативно-правових актів із обґрунтуванням власної позиції щодо необхідності їх прийняття.

ПРН-12. Вміти самостійно готувати проєкти актів правозастосування у різних сферах професійної діяльності, включаючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

ПРН-14. Вміти вільно спілкуватись з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, науковою спільнотою, суспільством у цілому, критично осмислювати та оцінювати окремі наукові дослідження із відповідної правової проблематики.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Муніципальне право як самостійний напрям наукових досліджень.

Етапи становлення науки муніципального права, її місце у системі юридичних наук. Зародження наукових уявлень про муніципальну владу. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права. Сучасні концепції місцевого самоврядування. Особливості розвитку науки муніципального права незалежної України. Чинники, що впливають на еволюцію муніципального права. Перспективні напрямки наукових досліджень у сфері муніципального права.

Тема № 2. Зародження наукових уявлень про муніципальну владу. Магдебурзьке право.

Зміст поняття «муніципальна влада», його розмежування із суміжними поняттями. Історико-правові та інші засади виникнення та розвитку

муніципальної влади. Вплив наукових уявлень про муніципальну владу на формування системи місцевого самоврядування у зарубіжних країнах. Вплив наукових уявлень про муніципальну владу на формування системи місцевого самоврядування в Україні. Походження Магдебурзького права, його поширення на українських землях. Джерела Магдебурзького права. Особливості магдебурзького права на Україні. Органи самоврядування по магдебурзькому праву, їхня компетенція.

Тема № 3. Розвиток муніципально-правової думки наприкінці XIX – початку XX століть.

Учення про природне право та ідея місцевого самоврядування. Наукові теорії (концепції) походження місцевого самоврядування наприкінці XIX – початку XX століть. Теорія вільної громади (теорія природних прав громади). Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого самоврядування: політичний та юридичний напрями (Р. Гнейст, Л. Штейн). Соціологічні концепції місцевого самоврядування (Л. Дюгі), теорія муніципального соціалізму (М. Загряцков, М. Курчинський). Теорія муніципального дуалізму. Соціально-політична доктрина ісламу. Розвиток муніципально-правової думки в Україні.

Тема № 4. Доктрини радянського державного будівництва. Становлення та розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування. Поява наукової галузі «радянське будівництво» в СРСР. Теорії і доктрини фундаментального характеру. Наукові праці видатних правників (Р. Гнейст, О. Лабанд, Е. Мейер, І. Редліх, Л. Штейн, Г. Єллінек, В. П. Безобразов, О. І. Васильчиков, Л. О. Веліхов, О. Д. Градовський, М. П. Драгоманов, І. І. Євтіх'єв, М. І. Лазаревський, В. М. Лешков, М. М. Коркунов, А. Г. Михайловський, А. Г. Тимофєєв та ін.). Принцип плюралізму наукових досліджень. Перехід від вивчення радянського будівництва до державного будівництва в незалежній Україні. Предмет науки державного будівництва та його співвідношення із муніципальним правом. Новітній період розвитку науки муніципального права.

Тема № 5. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права у постсоціалістичних країнах.

Трансформаційні процеси на пострадянському просторі та у колишніх європейських радянських республіках. Розпад СРСР як передумова реформування органів державної влади, створення нових інституцій. Стихійна регіоналізація, поява нових суб'єктів економічних, політичних та виробничих відносин (регіони, міста) на принципах партнерства та узгоджених діях.

Передумови виникнення сучасної науки муніципального права у постсоціалістичних країнах. Класифікація підходів до розвитку місцевого самоврядування у різних країнах. Аналіз моделей місцевого самоврядування впроваджених у постсоціалістичних країнах Європи та колишнього СРСР.

Вплив на розвиток інституту місцевого самоврядування у постсоціалістичних країнах регіональних міжнародних стандартів муніципального будівництва.

Тема № 6. Особливості розвитку муніципального права незалежної України.

Перехід від принципу повновладдя рад до визнання права на місцеве самоврядування в Україні. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні. Місце і роль місцевого самоврядування у конституційній системі держави. Формування системи законодавчих актів щодо місцевого самоврядування. Імплементція міжнародних стандартів місцевого самоврядування у законодавство України. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування як основа формування місцевого самоврядування в Україні.

Тема № 7. Основні доктрини муніципального права у країнах Західної Європи та сучасна муніципально-правова мапа світу.

Сучасна система доктринальних поглядів на муніципальне право у світі. Базові елементи системи муніципального управління: їх види, особливості, відмінність від базових елементів державного управління. Концепція «територіального колективу» у світовій доктрині муніципального права, її зв'язок із поділом адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні». Сучасна система моделей місцевого самоврядування, розповсюджених у світі. Чинники, що впливають на формування конкретної моделі місцевого самоврядування. Англосаксонська, континентальна, іберійська та радянська моделі місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.

Тема № 8. Муніципально-правові доктрини, як основа формування системи місцевого самоврядування в сучасних державах.

Висвітлення ролі муніципально-правових доктрин у формуванні систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Класифікація муніципально-правових доктрин у сучасному конституційному праві. «Первинні» і «похідні» доктрини. Вплив «громадівської» та «державницької» муніципально-правових доктрин на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Вплив досліджень англосаксонської, континентальної, іберійської та радянської моделей місцевого самоврядування на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Виділення сутнісної, функціональної, організаційно-структурної, матеріально-фінансової та правової моделей місцевого самоврядування і їхній вплив на розвиток сучасного муніципального права.

Тема № 9. Публічно-самоврядна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму.

Місцеве самоврядування як публічно-самоврядна влада. Суб'єктно-об'єктний склад публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні.

Сучасний український конституціоналізм. Загальні засади публічної самоврядної влади. Етапи інституціоналізації місцевого самоврядування як форми організації публічної самоврядної влади у правовій системі України. Теоретико-правове підґрунтя інституціональної моделі публічної самоврядної влади в Україні.

Тема № 10. Система місцевого самоврядування в Україні: доктринальні аспекти.

Поняття системи місцевого самоврядування. Принципи місцевого самоврядування. Теорія гарантій місцевого самоврядування. Наукові підходи до визначення рівнів місцевого самоврядування. Співвідношення системи місцевого самоврядування та інших системних утворень у публічній владі. Вітчизняна модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду. Становлення інституту системи місцевого самоврядування у законодавстві України. Конституційні засади місцевого самоврядування та його системи в Україні. Підзаконне регулювання місцевого самоврядування та проблеми інституціоналізації його системи. Суб'єкти системи місцевого самоврядування та їх взаємодія. Функціональні аспекти системи місцевого самоврядування. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування: проблема удосконалення.

Тема № 11. Політико-правові учення про територіальну громаду як суб'єкт місцевого самоврядування: історія та сучасність.

Основні теорії походження місцевого самоврядування та становлення наукових знань про територіальну громаду. Концепція розвитку місцевих спільнот (Дж. С. Міль). Теорія природних прав вільної громади (Г. Арене, Н. Гербер, О. Гірке, А. Токвіль, О. Лаванд, Мауренбрехер, Е. Мейер, О. Ресслер, Шеффле, Б. М. Чичерін та ін.). Сучасні концепції самоврядування територіальних громад. Територіальна громада як первинна суб'єктна основа системи місцевого самоврядування в Україні. Функції та форми діяльності територіальних громад. Основні тенденції становлення територіальних громад та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Тема № 12. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні: історія та актуальні проблеми. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з позиції теорії сучасного муніципалізму. Сучасні наукові трансформації територіальної організації влади. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: реформування в контексті реформи територіальної організації влади. Децентралізація публічної влади і реформування місцевого самоврядування на сучасному етапі конституційного процесу. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування та проблеми її реформування.

Тема № 13. Концептуальні засади взаємодії місцевого самоврядування і держави.

Концепція делегування повноважень державної влади органам місцевого самоврядування і повноважень місцевого самоврядування органам державної влади. Актуальні питання співвідношення принципів централізації та децентралізації на місцевому рівні. Організаційно-правові форми взаємодії органів місцевої влади і органів місцевого самоврядування. Особливості взаємодії органів державної влади на рівні області (району), а також на рівні села, селища, міста. Відповідальність органів місцевого самоврядування за порушення законодавства.

Тема № 14. Концепція взаємодії місцевого самоврядування та громадянського суспільства.

Громадянське суспільство як науковий концепт: основні підходи до розуміння. Правові засади громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Взаємодія інститутів громадянського суспільства із органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Принципи взаємовідносин держави та громадських інституцій. Форми реалізації громадських ініціатив. Забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства.

Тема № 15. Дискусійні питання муніципального права у практиці органу конституційного судочинства.

Місцеве самоврядування та його система у рішеннях Конституційного Суду України. Конституційно-правові засади захисту Конституційним Судом України місцевого самоврядування. Правова позиція щодо об'єднання або роз'єднання територіальних громад. Правова позиція щодо можливості органами місцевого самоврядування скасовувати раніше прийняті рішення. Правова позиція щодо скасування Верховною Радою України постанови про проведення виборів до органів місцевого самоврядування.

Тема № 16. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування та їх роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.

Поняття та система міжнародно-правових стандартів у сфері місцевого самоврядування. Класифікація міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування за рівнем узагальненості. Універсальні, регіональні і локальні міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади в Україні і світі.

4. Структура навчальної дисципліни (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекцій	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
	2 семестр						
Тема № 1: Муніципальне право як самостійний напрям наукових досліджень.	10	2	2	-	-	6	
Тема № 2: Зародження наукових уявлень про муніципальну владу. Магдебурзьке право.	14	-	2	-	-	12	
Тема № 3: Розвиток муніципально-правової думки наприкінці XIX – початку XX століть.	11	-	2	-	-	9	
Тема № 4: Доктрини радянського державного будівництва.	10	-	2	-	-	8	
Тема № 5: Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права у постсоціалістичних країнах.	13	2	2			9	
Тема № 6. Особливості розвитку муніципального права незалежної України.	10	2	2			6	
Тема № 7. Основні доктрини муніципального права у країнах Західної Європи та сучасна муніципально-правова мапа світу.	14	2	2	-	-	10	
Тема № 8: Муніципально-правові доктрини, як основа формування системи місцевого самоврядування в сучасних державах.	10	2	2	-	-	6	

Тема № 9. Публічно-самоврядна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму.	10	2	-	-	-	8	
Тема № 10. Система місцевого самоврядування в Україні: доктринальні аспекти.	11	2	-			9	
Тема № 11. Політико-правові учення про територіальну громаду як суб'єкт місцевого самоврядування: історія та сучасність.	13	2	-			11	
Тема № 12. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.	13	2	-			11	
Тема № 13. Концептуальні засади взаємодії місцевого самоврядування і держави.	11	-	-			11	
Тема № 14. Концепція взаємодії місцевого самоврядування та громадянського суспільства.	10	-	2			8	
Тема № 15. Дискусійні питання муніципального права у практиці органу конституційного судочинства.	10	-	-	-	-	10	
Тема № 16. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування та їх роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.	10	-	-	-	-	10	
Всього	180	18	18	-	-	144	Екзамен

4.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Завдання що виносяться на самостійну роботу здобувача (аспіранта, ад'юнкта)	
	Тема № 1. Муніципальне право як самостійний напрям наукових досліджень.
	Етапи становлення науки муніципального права, її місце у системі юридичних наук. Зародження наукових уявлень про муніципальну владу. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права. Сучасні концепції місцевого самоврядування. Особливості розвитку науки муніципального права незалежної України. Чинники, що впливають на еволюцію муніципального права. Перспективні напрямки наукових досліджень у сфері муніципального права.
	Тема № 2. Зародження наукових уявлень про муніципальну владу. Магдебурзьке право.
	Зміст поняття «муніципальна влада», його розмежування із суміжними поняттями. Історико-правові та інші засади виникнення та розвитку муніципальної влади. Вплив наукових уявлень про муніципальну владу на формування системи місцевого самоврядування у зарубіжних країнах. Вплив наукових уявлень про муніципальну владу на формування системи місцевого самоврядування в Україні.

		Походження Магдебурзького права, його поширення на українських землях. Джерела Магдебурзького права. Особливості магдебурзького права на Україні. Органи самоврядування по магдебурзькому праву, їхня компетенція.
		Тема № 3. Розвиток муніципально-правової думки наприкінці XIX – початку XX століть.
		Учення про природне право та ідея місцевого самоврядування. Наукові теорії (концепції) походження місцевого самоврядування наприкінці XIX – початку XX століть. Теорія вільної громади (теорія природних прав громади). Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого самоврядування: політичний та юридичний напрями (Р. Гнейст, Л. Штейн). Соціологічні концепції місцевого самоврядування (Л. Дюгі), теорія муніципального соціалізму (М. Загряцков, М. Курчинський). Теорія муніципального дуалізму. Соціально-політична доктрина ісламу. Розвиток муніципально-правової думки в Україні.
		Тема № 4. Доктрини радянського державного будівництва.
		Становлення та розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування. Поява наукової галузі «радянське будівництво» в СРСР. Теорії і доктрини фундаментального характеру. Наукові праці видатних правників (Р. Гнейст, О. Лабанд, Е. Мейєр, І. Редліх, Л. Штейн, Г. Єллінек В. П. Безобразов, О. І. Васильчиков, Л. О. Веліхов, О. Д. Градовський, М. П. Драгоманов, І. І. Євтіх'єв, М. І. Лазаревський, В. М. Лешков, М. М. Коркунов, А. Г. Михайловський, А. Г. Тимофеев та ін.). Принцип плюралізму наукових досліджень. Перехід від вивчення радянського будівництва до державного будівництва в незалежній Україні. Предмет науки державного будівництва та його співвідношення із муніципальним правом. Новітній період розвитку науки муніципального права.
		Тема № 5. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права у постсоціалістичних країнах.
		Трансформаційні процеси на пострадянському просторі та у колишніх європейських радянських республіках. Розпад СРСР як передумова реформування органів державної влади, створення нових інституцій. Стихійна регіоналізація, поява нових суб'єктів економічних, політичних та виробничих відносин (регіони, міста) на принципах партнерства та узгоджених діях. Передумови виникнення сучасної науки муніципального права у постсоціалістичних країнах. Класифікація підходів до розвитку місцевого самоврядування у різних країнах. Аналіз моделей місцевого самоврядування впроваджених у постсоціалістичних країнах Європи та колишнього СРСР. Вплив на розвиток інституту місцевого самоврядування у постсоціалістичних країнах регіональних міжнародних стандартів муніципального будівництва.
		Тема № 6. Особливості розвитку муніципального права незалежної України.
		Перехід від принципу повновладдя рад до визнання права на місцеве самоврядування в Україні. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні. Місце і роль місцевого самоврядування у конституційній системі держави. Формування системи законодавчих актів щодо місцевого самоврядування. Імплементация міжнародних стандартів місцевого самоврядування у законодавство України. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування як основа формування місцевого самоврядування в Україні.
		Тема № 7. Основні доктрини муніципального права у країнах Західної Європи та сучасна муніципально-правова мапа світу.
		Сучасна система доктринальних поглядів на муніципальне право у світі. Базові елементи системи муніципального управління: їх види, особливості, відмінність від базових елементів державного

	<p>управління. Концепція «територіального колективу» у світовій доктрині муніципального права, її зв'язок із поділом адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні». Сучасна система моделей місцевого самоврядування, розповсюджених у світі. Чинники, що впливають на формування конкретної моделі місцевого самоврядування. Англосаксонська, континентальна, іберійська та радянська моделі місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.</p>
	<p>Тема № 8. Муніципально-правові доктрини, як основа формування системи місцевого самоврядування в сучасних державах.</p> <p>Висвітлення ролі муніципально-правових доктрин у формуванні систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Класифікація муніципально-правових доктрин у сучасному конституційному праві. «Первинні» і «похідні» доктрини. Вплив «громадівської» та «державницької» муніципально-правових доктрин на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Вплив досліджень англосаксонської, континентальної, іберійської та радянської моделей місцевого самоврядування на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах. Виділення сутнісної, функціональної, організаційно-структурної, матеріально-фінансової та правової моделей місцевого самоврядування і їхній вплив на розвиток сучасного муніципального права.</p>
	<p>Тема № 9. Публічно-самоврядна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму.</p> <p>Місцеве самоврядування як публічно-самоврядна влада. Суб'єктно-об'єктний склад публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні. Сучасний український конституціоналізм. Загальні засади публічної самоврядної влади. Етапи інституціоналізації місцевого самоврядування як форми організації публічної самоврядної влади у правовій системі України. Теоретико-правове підґрунтя інституціональної моделі публічної самоврядної влади в Україні.</p>
	<p>Тема № 10. Система місцевого самоврядування в Україні: доктринальні аспекти.</p> <p>Поняття системи місцевого самоврядування. Принципи місцевого самоврядування. Теорія гарантій місцевого самоврядування. Наукові підходи до визначення рівнів місцевого самоврядування. Співвідношення системи місцевого самоврядування та інших системних утворень у публічній владі. Вітчизняна модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду. Становлення інституту системи місцевого самоврядування у законодавстві України. Конституційні засади місцевого самоврядування та його системи в Україні. Підзаконне регулювання місцевого самоврядування та проблеми інституціоналізації його системи. Суб'єкти системи місцевого самоврядування та їх взаємодія. Функціональні аспекти системи місцевого самоврядування. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування: проблема удосконалення.</p>
	<p>Тема № 11. Політико-правові вчення про територіальну громаду як суб'єкт місцевого самоврядування: історія та сучасність.</p> <p>Основні теорії походження місцевого самоврядування та становлення наукових знань про територіальну громаду. Концепція розвитку місцевих спільнот (Дж. С. Міль). Теорія природних прав вільної громади (Г. Арене, Н. Гербер, О. Гірке, А. Токвіль, О. Лаванд, Мауренбрехер, Е. Мейєр, О. Ресслер, Шеффле, Б. М. Чичерін та ін.). Сучасні концепції самоврядування територіальних громад. Територіальна громада як первинна суб'єктна основа системи місцевого самоврядування в Україні. Функції та форми діяльності територіальних громад. Основні тенденції становлення територіальних громад та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.</p>

	Тема № 12. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.
	Адміністративно-територіальна реформа в Україні: історія та актуальні проблеми. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з позиції теорії сучасного муніципалізму. Сучасні наукові трансформації територіальної організації влади. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: реформування в контексті реформи територіальної організації влади. Децентралізація публічної влади і реформування місцевого самоврядування на сучасному етапі конституційного процесу. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування та проблеми її реформування.
	Тема № 13. Концептуальні засади взаємодії місцевого самоврядування і держави.
	Концепція делегування повноважень державної влади органам місцевого самоврядування і повноважень місцевого самоврядування органам державної влади. Актуальні питання співвідношення принципів централізації та децентралізації на місцевому рівні. Організаційно-правові форми взаємодії органів місцевої влади і органів місцевого самоврядування. Особливості взаємодії органів державної влади на рівні області (району), а також на рівні села, селища, міста. Відповідальність органів місцевого самоврядування за порушення законодавства.
	Тема № 14. Концепція взаємодії місцевого самоврядування та громадянського суспільства.
	Громадянське суспільство як науковий концепт: основні підходи до розуміння. Правові засади громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Принципи взаємовідносин держави та громадських інституцій. Форми реалізації громадських ініціатив. Забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства.
	Тема № 15. Дискусійні питання муніципального права в практиці органів конституційного судочинства.
	Місцеве самоврядування та його система у рішеннях Конституційного Суду України. Конституційно-правові засади захисту Конституційним Судом України місцевого самоврядування. Правова позиція щодо об'єднання або роз'єднання територіальних громад. Правова позиція щодо можливості органами місцевого самоврядування скасовувати раніше прийняті рішення. Правова позиція щодо скасування Верховною Радою України постанови про проведення виборів до органів місцевого самоврядування.
	Тема № 16. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування та їх роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.
	Поняття та система міжнародно-правових стандартів у сфері місцевого самоврядування. Класифікація міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування за рівнем узагальненості. Універсальні, регіональні і локальні міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади в Україні і світі.

5. Індивідуальні завдання

Підготовка за темою дисертаційного дослідження наукових статей і тез доповідей для участі у конференціях.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням завдань для самостійної підготовки. При цьому на проведення лекцій відводиться 18 год., на проведення семінарських занять – 18 годин, самостійну роботу – 144 години.

Метою лекційного курсу «Сучасні доктрини муніципального права» є ознайомлення здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії глибоких наукових, теоретичних і практичних знань щодо виникнення, організації та функціонування місцевого самоврядування як особливого виду публічної влади. Лекції проводяться із застосуванням прозірок (мультимедійні та бінарні), а також із включеними бесідами.

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналізу, групове та індивідуальне вирішення конкретних ситуацій, діалог «запитання-відповідь», тренування здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії для набуття ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій, вироблення та удосконалення ними особливих умінь, необхідних як для здійснення наукової, так і науково-педагогічної діяльності.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення, згідно з переліком, навчальної літератури, що додається до програми навчальної дисципліни, матеріалами лекційного фонду, міжнародними актами та національним законодавством за відповідною темою; виконання наукових робіт за рекомендованими темами або темою, узгодженою з викладачем.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Контрольні питання

1. Етапи становлення науки муніципального права.
2. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права.
3. Сучасні концепції місцевого самоврядування.
4. Особливості розвитку науки муніципального права незалежної України.
5. Громадівська теорія місцевого самоврядування.
6. Державницька теорія місцевого самоврядування.
7. Соціологічні концепції місцевого самоврядування (Л. Дюгі).
8. Теорія муніципального дуалізму.
9. Розвиток муніципально-правової думки в Україні
10. Становлення та розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування.
11. Перехід від вивчення радянського будівництва до державного будівництва в незалежній Україні.
12. Предмет науки державного будівництва та його співвідношення із муніципальним правом.
13. Новітній період розвитку науки муніципального права.
14. Загальні проблеми та тенденції розвитку науки муніципального права у постсоціалістичних країнах.

15. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.
16. Місце і роль місцевого самоврядування у конституційній системі держави.
17. Імплементация міжнародних стандартів місцевого самоврядування у законодавство України.
18. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування як основа формування місцевого самоврядування в Україні.
19. Основні доктрини муніципального права у країнах Західної Європи та сучасна муніципально-правова мапа світу.
20. Муніципально-правові доктрини, як основа формування системи місцевого самоврядування у сучасних державах.
21. Місцеве самоврядування як публічно-самоврядна влада.
22. Суб'єктно-об'єктний склад публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні.
23. Сучасний український конституціоналізм.
24. Загальні засади публічної самоврядної влади.
25. Етапи інституціоналізації місцевого самоврядування як форми організації публічної самоврядної влади у правовій системі України.
26. Теоретико-правове підґрунтя інституціональної моделі публічної самоврядної влади в Україні.
27. Поняття системи місцевого самоврядування.
28. Теорія гарантій місцевого самоврядування.
29. Наукові підходи до визначення рівнів місцевого самоврядування.
30. Співвідношення системи місцевого самоврядування та інших системних утворень у публічній владі.
31. Вітчизняна модель системи місцевого самоврядування у контексті зарубіжного муніципального досвіду.
32. Становлення інституту системи місцевого самоврядування у законодавстві України.
33. Конституційні засади місцевого самоврядування та його системи в Україні.
34. Суб'єкти системи місцевого самоврядування та їх взаємодія.
35. Функціональні аспекти системи місцевого самоврядування.
36. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування: проблема удосконалення.
37. Основні теорії походження місцевого самоврядування та становлення наукових знань про територіальну громаду.
38. Концепція розвитку місцевих спільнот (Дж. С. Міль).
39. Теорія природних прав вільної громади.
40. Сучасні концепції самоврядування територіальних громад.
41. Територіальна громада як первинна суб'єктна основа системи місцевого самоврядування в Україні.
42. Функції та форми діяльності територіальних громад.
43. Основні тенденції становлення територіальних громад та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.

44. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: історія та актуальні проблеми.

45. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

46. Проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з позиції теорії сучасного муніципалізму.

47. Децентралізація публічної влади і реформування місцевого самоврядування на сучасному етапі конституційного процесу

48. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування та проблеми її реформування.

49. Концептуальні засади взаємодії місцевого самоврядування і держави.

50. Концепція делегування повноважень державної влади органам місцевого самоврядування і повноважень місцевого самоврядування органам державної влади.

51. Актуальні питання співвідношення принципів централізації та децентралізації на місцевому рівні.

52. Організаційно-правові форми взаємодії органів місцевої влади і органів місцевого самоврядування.

53. Особливості взаємодії органів державної влади на рівні області (району), а також на рівні села, селища, міста.

54. Відповідальність органів місцевого самоврядування за порушення законодавства

55. Концепція взаємодії місцевого самоврядування та громадянського суспільства.

56. Громадянське суспільство як науковий концепт: основні підходи до розуміння.

57. Інститути громадянського суспільства.

58. Взаємодія інститутів громадянського суспільства із органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

59. Принципи взаємовідносин держави та громадських інституцій.

60. Форми реалізації громадських ініціатив.

61. Забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства.

62. Дискусійні питання муніципального права у практиці органів конституційного судочинства.

63. Місцеве самоврядування та його система у рішеннях Конституційного Суду України.

64. Конституційно-правові засади захисту Конституційним Судом України місцевого самоврядування.

65. Правова позиція щодо об'єднання або роз'єднання територіальних громад.

66. Правова позиція щодо можливості органами місцевого самоврядування скасовувати раніше прийняті рішення.

67. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування та їх роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.

68. Вступ до питання витоків муніципальної влади.

69. Походження Магдебурзького права, його поширення на українських землях.

70. Джерела Магдебурзького права.

71. Особливості магдебурзького права на Україні.

72. Органи самоврядування по магдебурзькому праву, їхня компетенція.

73. Передумови виникнення сучасної науки муніципального права у постсоціалістичних країнах.

74. Класифікація підходів до розвитку місцевого самоврядування у різних країнах.

75. Основні моделі місцевого самоврядування, впроваджені у постсоціалістичних країнах Європи та колишнього СРСР.

76. Вплив регіональних міжнародних стандартів муніципального будівництва на розвиток інституту місцевого самоврядування у постсоціалістичних країнах.

77. Сучасна система доктринальних поглядів на муніципальне право у світі: поняття та зміст.

78. Базові елементи системи муніципального управління: їх види, особливості, відмінність від базових елементів державного управління.

79. Концепція «територіального колективу» у світовій доктрині муніципального права, її зв'язок із поділом адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні».

80. Сучасна система моделей місцевого самоврядування, розповсюджених у світі. Чинники, що впливають на формування конкретної моделі місцевого самоврядування.

81. Англосаксонська модель місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.

82. Континентальна модель місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.

83. Іберійська модель місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.

84. Радянська модель місцевого самоврядування: ознаки, територія розповсюдження, особливості функціонування.

85. Висвітлення ролі муніципально-правових доктрин у формуванні систем місцевого самоврядування у сучасних державах.

86. Класифікація муніципально-правових доктрин у сучасному конституційному праві. «Первинні» і «похідні» доктрини.

87. Вплив «громадівської» та «державницької» муніципально-правових доктрин на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах.

88. Вплив досліджень англосаксонської, континентальної, іберійської та радянської моделей місцевого самоврядування на формування систем місцевого самоврядування у сучасних державах.

89. Виділення сутнісної, функціональної, організаційно-структурної, матеріально-фінансової та правової моделей місцевого самоврядування і їхній вплив на розвиток сучасного муніципального права.

90. Поняття та система міжнародно-правових стандартів у сфері місцевого самоврядування.

91. Класифікація міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.

92. Універсальні міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.

93. Регіональні міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні компетенції публічної самоврядної влади.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок здобувача виокремити проблемні питання застосування норм чинного муніципального законодавства України й запропонувати окремі шляхи його вдосконалення.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності враховуються такі види робіт: семінарські заняття; самостійна та індивідуальна робота (ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат аудиторної роботи за модуль	=	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: left; padding: 5px;">Оцінка, яка отримана на під час 1 аудиторного заняття</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">Оцінка, яка отримана на під час 2 аудиторного заняття</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">Оцінка, яка отримана на під час ... аудиторного заняття</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">Оцінка, яка отримана на під час n аудиторного заняття</div> </div>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="padding: 5px;">•</div> <div style="padding: 5px;">•</div> <div style="padding: 5px;">Кількість виставлених оцінок під час аудиторних занять цього модулю</div> </div>
---------------------------------------	---	--	---

Формула розрахунку підсумкової оцінки навчальної дисципліни за аудиторну роботу

Результат самостійної та індивідуальної роботи розраховується за такою ж формулою як і результат аудиторної роботи та виставляється викладачем у журналі обліку роботи академічної групи здобувачів окремою графою.

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання і проводиться у формі екзамену. Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувача, залікових книжках тощо.

Присутність здобувача на проведенні екзамену є обов'язкова. Якщо здобувач не з'явився на екзамен, то у відомість обліку успішності викладач ставить відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на іспиті, з національної системи оцінювання в 100–бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на заліку, які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить – **50**

Підсумкові бали визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на екзамені.

Підсумкові бали навчальної дисципліни за результатами вивчення модулів	=	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: left; padding: 5px;">бали набрані за 1 модуль</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">бали набрані за 2 модуль</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">бали набрані за ... модуль</div> <div>+</div> <div style="text-align: left; padding: 5px;">бали набрані за n модуль</div> </div>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="padding: 5px;">•</div> <div style="padding: 5px;">•</div> <div style="padding: 5px;">Кількість модулів</div> </div>	+	Бали набрані на підсумковом у контролі (екзамені, заліку)
--	---	--	---	---	---

Формула розрахунку підсумкових балів навчальної дисципліни

Критерії оцінювання результатів роботи здобувачів під час поточного контролю (*робота на семінарських, виконання самостійних навчальних та індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю здійснюються відповідно до нижченаведеної таблиці.

Критерії оцінювання навчальної дисципліни «Сучасні доктрини муніципального права» (заочна форма навчання)		
Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 3 позитивних оцінок	Підготувати тези доповіді по темі дисертаційного дослідження.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
			Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
8	80-84			
7	75 – 79			
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
5	65-69			
4	60-64			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , але прогалини не несуть істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
2	21-40			
1	1–20			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
2	21-40			
1	1–20			
3	40–59	Незадовільно («не зараховано»)	F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.
2	21-40			
1	1–20			

10. Рекомендована література

1. Абасов Г. Г. Судові гарантії охорони та захисту прав місцевого самоврядування: проблеми теорії та практики. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. Т. 25 (64). 2012. № 2. С. 10–16.
2. Баймуратов М. Муніципальна влада в системі публічної влади в Україні в умовах муніципальної реформи. *Вісник АПСВТ*. 2018. № 1. С. 41–44. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2018-41-44.pdf
3. Батанов О. Аксіосфера муніципалізму як фундамент розвитку сучасного муніципального права. *Право України*. 2014. № 5. С. 97–105.
4. Батанов О. В. Муніципальне право в умовах глобалізації. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 84–85.
5. Батанов О. В. Проблеми становлення та розвитку муніципального права: основні чинники та суспільно-політичні умови. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 77–81.
6. Батанов О. Європейська традиція муніципального права: епоха формування та напрями розвитку. *Наукові записки КДПУ. Серія: Право*. 2017. Вип. 1. С. 11–19.
7. Батанов О. Концептосфера муніципального права. *Право України*. 2020. № 10. С. 13–31.
8. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: конституційно-правові проблеми організації та функціонування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. К., 2011. 34 с.
9. Батанов О. В. Муніципальне право в умовах глобалізації. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 84–88.
10. Батанов О. В. Проблеми становлення та розвитку муніципального права: основні чинники та суспільно-політичні умови. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 77–81.
11. Березинський В. П. Територіальна громада як агент політичної самоорганізації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*. 2018. Т. 21. Вип. 23 (1). С. 77–84. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2018_21_23\(1\)_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2018_21_23(1)_17.pdf)
12. Берченко Г. В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти Х.: Юрайт, 2014. 208 с.
13. Белов Д. М. Парадигма українського конституціоналізму: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2012. 523 с.
14. Бондаренко Н. О. Громадянське суспільство в Україні: історико-правові аспекти становлення та розвитку. *Форум права*. 2017. № 5. С. 57–63. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/057-063-2017-5-----9-.pdf>
15. Букіна Т. В., Лазарева А. О., Губа М. І. Громадські слухання як форма взаємодії влади та громадськості: теоретичні аспекти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/33.pdf
16. Волошина Я. Місцеве самоврядування: теорії походження та їх реалізація. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 117–122.

17. Гайдар М. Є. Принципи місцевого самоврядування в аспекті процесу об'єднання територіальних громад в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), т. 2. С. 8–13.

18. Галіахметов І. А. Теоретико-методологічні аспекти муніципального права як науки. *Форум права*. 2013. № 1. С. 179–185.

19. Голяк Л. В. Інститут муніципальних омбудсманів Республіки Болгарія як важливий фактор громадського контролю за місцевою адміністрацією. *Актуальні питання юридичної науки*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 квітня 2014 р.) / Львів. 2014. С. 21–29.

20. Голяк Л. В. Конституційно-правова регламентація правового статусу та діяльності муніципальних омбудсманів: досвід зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 177–182.

21. Грובהва, В. П. Система місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії і практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Х., 2013. 415 с.

22. Гудзь Т. І. Територіальне реформування в Україні: проблеми, перспективи та ризики регіоналізації // Регіональна політика ЄС: концепції, напрямки, значення для України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 23 квіт. 2021 р.) / Харків, ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. С. 216–219.

23. Демиденко В. О. Еволюція змісту муніципально-правових відносин. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69), № 1. С. 18–25.

24. Демиденко В. О. Система муніципального права України: загальнотеоретичний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). С. 84–95.

25. Державне будівництво і місцеве самоврядування: посіб. для підгот. до іспиту. Харків: Право, 2019. 211 с.

26. Долженков О., Гжибовська Т. Статус обласних рад у системі здійснення місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Т. 2, № 83. С. 146–150. URL: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237294>

27. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с.

28. Зайцева І. О. Виникнення та розвиток статутного права в українських містах: історичний аспект. С. 1–7. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10ziomia.pdf>

29. Калиновський Б. В. Реформування системи територіальної організації влади в Україні відповідно до міжнародних стандартів та принципів. *Вісник АПСВТ*. 2016. № 3–4. С. 69–72.

30. Камінська Н. В. Європейське муніципальне право: pro et contra. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. № 3. С. 61–68.

31. Касяненко Є. В. Теоретико-правова характеристика трансформації статусу місцевих державних адміністрацій в умовах децентралізації влади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 20–23. URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/handle/123456789/3703>.

32. Кириченко Ю. М. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 216–219. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/58.pdf

33. Ключевський В. І. Органи місцевого самоврядування в Україні: історичний аспект та нагальні проблеми сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 102–108.

34. Ключковський Ю. Європейські правові стандарти місцевого самоврядування: зміст і правова природа // Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементації в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конфе. (20 грудня 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. М. Микієвича, проф. О. Сушинського, доц. Р. Бедрія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2020. С. 37–41.

35. Коваленко Г. В. Впровадження децентралізації публічної влади на основі досвіду європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 13, ч. 1. С. 120–123.

36. Ковенко О. Ю. Адміністративна реформа як крок до створення успішних територіальних громад. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 362–368.

37. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.

38. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.

39. Конституційне право України: підручник. Ужгород: ВД «Гельветика», 2018. 461 с.

40. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.

41. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.

42. Костенко С. О., Мамчур С. М. Компаративний аналіз систем місцевого самоврядування в Україні та деяких країн світу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 53–56. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/14.pdf

43. Костицький В. Місцеве самоврядування як окрема гілка влади. *Вісник АПСВТ*. 2018. № 1. С. 48–50.

44. Котенко Т. В. Тенденції розвитку функцій місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 80–84.

45. Котковський В. Р. Інститут місцевого самоврядування: проблеми становлення та розвитку. *Державне будівництво*. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/2/05.pdf>

46. Ленгер Я. І. Повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування: колізійні питання делегування. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО». 2016. Вип. 37, т. 1. С. 72–74. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/16187>

47. Лотюк О. С. Конституційні засади розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні. Київ: Ліра-К, 2015. 355 с.

48. Любченко П. М. Муніципальне право: підручник. Харків: Право, 2019. 510 с.

49. Люк Гайнер (Галле-Віттенберг, ФРН). Магдебурзьке право як з'єднуючий європейський культурний феномен / Переклав з німецької мови Володимир Абашнік. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2017. № 1 (19). С. 80-90.

50. Магдебурзькі грамоти українським містам: спроби інкорпорацій / [упоряд. В. Андрейцев та ін.; редкол.: П. С. Сохань та ін.]. 2-е вид. Хмельницький: ХУУП, 2017. 275 с.

51. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування: хрестоматія / упоряд. Є. І. Бородін, С. А. Квітка, Т. М. Тарасенко. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 148 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Mizhnarodni_standarty_mistsveoho_samovryaduvnanya.pdf

52. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія \ за заг. редакцією д.ю.н., професора О. В. Батанова, д.ю.н., професора О. В. Марцеляка, д.ю.н., професора А. Берлінгуера. Київ. 2020. 672 с.

53. Мішин С. І. Теоретично-методологічні засади реформування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 60–77.

54. Мішина Н. В. Муніципальна реформа в Україні: стан і перспективи. *Право України*. 2018. № 4. С. 126–138.

55. Мішина Н., Головка К. Тенденції систематизації муніципального права України. *Право України*. 2020. № 10. С. 97–109.

56. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третньої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). К.: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019. 228 с. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/knyga2019_rik.pdf

57. Муніципальне право: підручник / П. М. Любченко. Харків : Право, 2019. 512 с.

58. Овчаренко В. А. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки, становлення та перспективи: монографія. Київ: Логос, 2014. 911 с.

59. Олійник В. С., Олійник В. В., Шумний Н. О. Проблеми реформи місцевого самоврядування: зарубіжний досвід та українські реалії. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 104–111.

60. Опрятний С. М. Правове забезпечення становлення й розвитку системи місцевого самоврядування в Україні в історичній ретроспективі *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 1. С. 145-149.

61. Панасюк С. А. Захист територіальних кордонів місцевих співтовариств: реалії та перспективи імплементації принципу Європейської

хартії місцевого самоврядування в законодавство України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки*. 2018. № 62. С. 459–466.

62. Панчишин Р. І. Поняття та форми взаємодії органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної виконавчої влади. *Право і суспільство*. 2018. № 6, ч. 2. С. 108–113.

63. Пехник А. В., Дзюбенко Ю. М. Безпосередня демократія як форма реалізації народовладдя в Україні (місцевий рівень). *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 275–285.

64. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 684–688.

65. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х., 2015.

66. Прієшкіна О. В. Деякі проблемні питання муніципальної відповідальності в Україні. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство*. 2019. Т. 24. Вип. 2(35). С. 67–75.

67. Ровинська К. І. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування як основа формування місцевого самоврядування в Україні. *Державне будівництво*. 2018. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2018_1_31.

68. Слободяник Т. М. Підстави, форми їх реалізації та санкції конституційно-правової відповідальності представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 50–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_2_11.

69. Солоненко О. М. Юридична доктрина як джерело муніципального права. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 32–39.

70. Татусяк С. П. Механізми регіонального врядування у зміцненні громадянського суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 124–128.

71. Ткаченко А. О. Магдебурзьке право на теренах українських земель: світоглядно-правові засади. *Світогляд-Філософія-Релігія*. Вип. 7. Суми. 2014. С. 129–139.

72. Формування та становлення громадянського суспільства в Україні: монографія / В. І. Цимбалюк, В. І. Гришко, І. В. Міщук та ін. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2019. 158 с.

73. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасниках ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: монографія / за заг. ред. проф. В. Л. Федоренка. Київ: Ліра-К, 2018. 380 с.

74. Чернеженко О. М. Органи місцевого самоврядування в Литовській Республіці. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 151–155.

75. Шаповал Н. В. Методологічні засади дослідження муніципальної реформи в контексті сучасних правових підходів муніципалізму. *Соціологія права*. 2020. № 3 (35). С. 56–61.

10.1. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Рахункової палати України <http://www.ac-rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Конституційного Суду України <http://www.ccu.gov.ua>
4. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України
<http://www.kmu.gov.ua/control/>
5. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України
<http://www.ombudsman.kiev.ua>
6. Офіційне інтернет-представництво Президента України
<http://www.president.gov.ua/>
- Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України
<http://www.rainbow.-gov.ua>